

устаничког и уопште ослободилачког покрета у Херцеговини.

Четврта глава ове књиге посвећена је положају сељака у Босни и Херцеговини у току устанка и велике источне кризе 1875—1878. Премда је добар дио дипломатске грађе о овим питањима дјелимично искоришћен или објављен, ипак је грађа коју саопштава Кондратјева од великог значаја за изучавање како сељачког земљишног посједа тако и читавог низа питања која се тичу узрока, карактера и циљева устанка. Руски дипломатски документи дали су аутору право за тврдњу да су сељаци били основна друштвена снага која је одредила смисао и дала значај националноослободилачком покрету у Босни и Херцеговини. Добар дио ове главе посвећен је нарочито енергичном устанку у Херцеговини и политици Црне Горе према њему.

Овој занимљивој монографији дата су и два прилога: опширан извјештај руског вицеkonzула у Мостару Безобразова о стању у

Херцеговини 1861. и биљешка рускога konzула у Сарајеву А. Н. Кудрјавцева *Босна у географском, историјском и трговачком погледу* (писана 1870. у Сарајеву).

Монографија Вере Кондратјева превазилази оно што би се од ње по наслову и обиму могло очекивати. Научној јавности она пружа занимљиву и интересантну материју, доказујући још једанпут велику заинтересованост руске дипломатије за најразноврснија питања живота балканских Словена и изванредну важност руске дипломатске грађе за изучавање ослободилачког покрета балканских народа. Ова грађа у рукама једног таквог зналца балканске, а нарочито југословенске прошлости, омогућила му је да створи дјело трајније научне вриједности које југословенска историографија, а и свјетска балканистика, неће моћи да мимоиђу кад год буду изучавале живот и социјално-политичке захтјеве босанско-херцеговачких сељака у XIX вијеку.

Р. Јовановић

ГОДИШЊАК ЦЕТИЊСКЕ ГИМНАЗИЈЕ, 1969/1, 1970/2.

Поводом 25-годишњице ослобођења Цетиња и 50-годишњице Комунистичке партије Југославије, гимназија „Ђорђе Јопчић“ у Цетињу покренула је 1969. године *Годишњак цетињске гимназије*. Те године изашао је први број Годишњака под редакцијом Драгице Војиновић, Станка Рогановића и одговорног уредника Душана Мартиновића. Покретањем Годишњака Редакција је жељела да у границама својих могућности испуни дуг према ранијим генерацијама цетињске гимназије.

У првом броју Годишњака објављени су следећи радови: Обавјештење Редакције о покретању Годишњака и његовој основној намјени, Душан Ј. Мартиновић — *Поводом двадесетпете годишњице ослобођења Цетиња* (5—15); у рубрици „Из историје цетињске гимназије“ радови: др Нико С. Мартиновић — *Наставни план и програм*

Цетињске гимназије по оцјени П. А. Ровинског (19—28), Василије Лукић — *Предлог професора Филипа Ковачевића „о устројству државне књижаре на Цетињу“ упућен министарству просвјете* (29—32), Ристо Ј. Драгићевић — *Два извјештаја директора цетињске гимназије Мирка Мијушковића: о школској згради и наставницима гимназије* (33—46), др Воко Пејовић — *О личности и дјелу Душана Вуксана* (47—51), мр Јован Чађеновић — *Видо Латковић — књижевни историчар и професор* (54—56) и Павле Ђоновић — *Сјећање на један некролог* (58—62); у рубрици „Научни и стручни чланци“ објављена су три рада: Душан Ј. Мартиновић — *Поднебље Цетињског поља* (70—78), Момчило Космајац о алгебарским операцијама (79—85) и Павле Газивоца — *Значај и улога ученичких заједница у савременој школи* (87—91); у руб-

рици „Литерарни радови“ јављају се Јанко Ђоновић, Драгутин Вујановић и Данило Киш; посебно је значајна рубрика „Радови ученика“, у којој се јављају Иванка Миладиновић, Л. Костић, В. Бојовић, Ранко Мартиновић, Д. Поповић, Ранко Рајковић, Д. Беркуљан, Љиљана Вујовић, М. Дрепун, Лука Милуновић и Борђије Јовановић; у посљедњој рубрици Годишњака дат је *Извјештај за школску 1968/69. годину*.

Други број Годишњака посвећен је 90-годишњици отварања гимназије у Цетињу. Садржај је веома разноврстан. Душан Ј. Мартиновић је објавио излагање посвећено јубилеју школе. Рубрика „Из историје цетињске гимназије“ садржи чланке, сјећања и грађу. Чланци представљају неколико веома интересантних радова. У Годишњаку је прештамано сјећање објављено 1931. године Стева Чутурило о првој гимназији у Црној Гори. О Јовану Павловићу као законодавцу пише др Нико С. Мартиновић. Милутин Стојовић пише о првим годинама живота цетињске гимназије. Јасна Чутурило пише о животном путу Стева Чутурило. О животу професора Илије Беаре на Цетињу пише Василије Лукић. Саво Вукмановић пише о Јови Љепави. Поводом извјештаја директора Цетињске гимназије Мирка Мијушковића пише Никола Ванашевић. Новак Јовановић пише поводом 60-годишњице прве цетињске матуре.

Интересантна су и сјећања ученика и професора Цетињске гимназије објављена у овој рубрици: Јована Б. Гузине, Марка Марко-

вића, др Павла Мијовића, Вукомана Цаковића, Вожа С. Мартиновића и Драгише Мацгаља. У овој рубрици објављена су и два прилога грађе: Чедомир Пејовић — *Из хронике ђачког удружења „Скерлић“ — Цетиње (1924—1932) и Наставно особље и ученици који су положили Виши течајни испит школске 1930/31. и 1931/32. године*.

У рубрици „Научни и стручни чланци“ објављено је пет радова. Милан М. Вујачић пише о једном сукобу владице Василија Петровића — Његоша са карловачким митрополитом Павлом Ненадовићем. Јанко Ђоновић даје прилог упознавању приповиједака Николе Лопчића. О савременој настави математике у гимназији пише Душан П. Гвозденовић, Момчило Космајац пише о векторским просторима. О радним обавезама и слободном времену ученика Цетињске гимназије пише Бранко Иличковић.

Литерарна рубрика такође је заступљена. У њој је објављено шест радова — Vere Мијајловић, Зорана Гашића, Хеленке Ерцер, Љиљане Вујовић, Радомира Тошића и Милорада Лукетића.

У рубрици „Библиографија“ Душан Ј. Мартиновић објавио је *Прилог библиографији радова професора и ученика Цетињске гимназије 1945—1970. године*.

Годишњак доноси извјештајни дио јубиларне прославе и Извјештај за школску 1969/70. годину. У посљедњој рубрици „Хроника“ објављен је некролог Михаилу-Баћу Пајковићу.

Годишњак је илустрован умјетничким сликама и фотографијама.
Ј. Р. Бојовић

ДР ЈОВАН Р. БОЈОВИЋ: „ИЗВОРИ ЗА ИСТОРИЈУ РАДНИЧКОГ ПОКРЕТА И РЕВОЛУЦИЈЕ У ЦРНОЈ ГОРИ 1918—1945“

(Серија I, књига 1918—1929, Титоград 1971)

С обзиром на послеријатну преокупацију знатног дијела научне јавности претежно темама из рата и револуције, није много урађено на публикувању изворне грађе која се односи на предратни период.

То је посебно карактеристично за Црну Гору. Сем легалне партијске штампе која је објављена у посебном зборнику, није скоро ништа више урађено на публикувању докумената. Свјестан тог крупног не-